

Ο ΣΕΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΝΗΘΑΣ: ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΦΟΡΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

(Περίληψη)

Ο γενικά μη αναμενόμενος σεισμός της 7.9.1999 εκδηλώθηκε στην Πρωτεύουσα, το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας, όπου συγκεντρώνεται το 35% περίπου των κατοίκων. Με αφορμή το σεισμό της Πάρνηθας, η Ερευνητική Ομάδα, με την έγκριση και χρηματοδότηση του Οργανισμού Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας (ΟΑΣΠ), και με απώτερο στόχο την υποβολή προτάσεων για την καλύτερη θωράκιση και προστασία των αστικών κέντρων της χώρας από καταστροφικούς σεισμούς, προχώρησε στην πραγματοποίηση σχετικής εμπειρικής, επιτόπιας έρευνας με άμεσο στόχο: (α) την καταγραφή των παρεμβάσεων στο σεισμό της Πάρνηθας (π.χ. διάσωσης, πληροφόρησης, ανακούφισης, αποκατάστασης, ανοικοδόμησης κτλ) (β) τη διερεύνηση των ψυχοκοινωνικών επιπτώσεων του σεισμού στα μέλη των συνεργείων διάσωσης (ΕΜΑΚ/ΕΚΑΒ) (γ) την αξιολόγηση των παρεμβάσεων από στελέχη διάφορων εμπλεκόμενων φορέων και, τέλος (δ) την καταγραφή προτάσεων βελτίωσης και αναμόρφωσης της αντισεισμικής προστασίας. Με την ευκαιρία της διεξαγωγής της επιτόπιας έρευνας, και την ανταλλαγή ομάδων διάσωσης μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας, εξετάστηκαν και οι επιδράσεις των «δίδυμων» σεισμών Τουρκίας και Ελλάδας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε από το Δεκέμβριο 2001 έως τον Ιούνιο 2002. Τα **υποκείμενα** της έρευνας ήταν 16 κατηγορίες ερευνούμενων από φορείς που εμπλέκονται στις διάφορες προ- και μετακαταστροφικές φάσεις της πρόληψης, απόκρισης/άμεσης παρέμβασης, αποκατάστασης και ανοικοδόμησης.. Συγκεκριμένα, στην έρευνα συμμετείχαν: 92 στελέχη των ΟΤΑ (Δήμων και Κοινοτήτων Αττικής), 3 στελέχη των Νομαρχιών Αττικής, 1 στέλεχος της Περιφέρειας Αττικής, 43 Πυροσβέστες-Μέλη της ΕΜΑΚ, 33 μέλη του ΕΚΑΒ(πλήρωμα και ιατρο-επιστημονικό δυναμικό), 8 στελέχη ομάδων διάσωσης (2 της ΕΜΑΚ, 2 του ΕΚΑΒ, 2 των Γιατρών χωρίς Σύνορα και 2 των Γιατρών του Κόσμου), 16 στελέχη/μέλη Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) (Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Γιατροί του Κόσμου, Γιατροί χωρίς Σύνορα, Πρόσκοποι/Οδηγοί, Φορείς Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης), 4 στελέχη της Υπηρεσίας Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων(ΥΑΣ), 5 στελέχη των Τομέων Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων (ΤΑΣ)Αττικής, 11 Υπεύθυνοι των Οικισμών, 10 στελέχη του ΟΑΣΠ, 10 στελέχη των ΠΣΕΑ Υπουργείων/Νομαρχιών/Περιφέρειας, 5 πρώην μέλη του Συντονιστικού Διυπουργικού Οργάνου(ΣΔΟ), 62 επιστήμονες από ΑΕΙ, ερευνητικά κέντρα και ιδιωτικούς φορείς, 26 Δημοσιογράφοι από όλα τα ΜΜΕ, 2 στελέχη της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας(ΓΓΠΠ) και 1 στέλεχος ξένης αποστολής.

Για τη συλλογή των σχετικών στοιχείων συντάχθηκαν 16 διαφορετικά, εξειδικευμένα ερωτηματολόγια με κλειστές και ανοικτές ερωτήσεις. Τα ερωτηματολόγια, αφού είχαν δοκιμαστεί σε πιλοτική μελέτη, χορηγήθηκαν στους ερευνούμενους είτε στον τόπο εργασίας, είτε στην κατοικία τους, είτε στο Κέντρο Ερευνών Εκτάκτων Αναγκών (Κ.ΕΡ.Ε.Α.) από 13 ερευνητές-συνεντευκτές πτυχιούχοι των κοινωνικών επιστημών (11 από Αττική και 2 από Θεσσαλονίκη και Πάτρα), οι οποίοι έτυχαν ειδικής εκπαίδευσης πριν τη χορήγηση του ερωτηματολογίου/συνέντευξης. Σημειώνεται ότι ένας μικρός αριθμός των ερωτηματολογίων, για επιστήμονες καθώς και για μέλη των συνεργείων της ΕΜΑΚ που είχαν μετακινηθεί, συμπληρώθηκαν από τους ίδιους τους ερευνούμενους και απεστάλησαν ταχυδρομικά στο Κ.ΕΡ.Ε.Α. Η διαδικασία της χορήγησης των ερωτηματολογίων ήταν ανώνυμη. Με την περάτωση της συλλογής στοιχείων πραγματοποιήθηκε δειγματοληπτικός τηλεφωνικός έλεγχος (12%) από τον Επιστημονικό Υπεύθυνο (Ε.Υ.) και διαπιστώθηκε ότι τα ερωτηματολόγια και τα δεδομένα ήταν αυθεντικά

Ακολούθησε η κωδικογράφηση των ερωτηματολογίων και των απαντήσεων στις ανοικτές ερωτήσεις, η εισαγωγή των δεδομένων στον Η/Υ και η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων. Η κωδικογράφηση έγινε από δυο ερευνητές/συνεντευκτές και δειγματοληπτικά από τον Ε.Υ. Στο τεστ αξιοπιστίας (Cohen Kappa), οι συντελεστές κυμάνθηκαν σε υψηλά επίπεδα (0,72, 0,87, 0,89, 0,93, 0,95 και 1,00). Επίσης, έγινε δειγματοληπτικός έλεγχος της εισαγωγής στοιχείων από τον Ε.Υ. με τα πρωτογενή στοιχεία (ερωτηματολόγια) και διαπιστώθηκε η αξιοπιστία της διαδικασίας. Για τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων, χρησιμοποιήθηκε το Στατιστικό Πακέτο για τις Κοινωνικές Επιστήμες (SPSS) και συγκεκριμένα η Ανάλυση Διακύμανσης (Μ.Ο./ANOVA) για κατηγορικές ανεξάρτητες μεταβλητές, ο συντελεστής συσχέτισης για ποσοτικές μεταβλητές και το Χ-τετράγωνο (X^2) για ποιοτικές 'ανεξάρτητες' και «εξαρτημένες» μεταβλητές. Ως αποδεκτό όριο στατιστικής σημαντικότητας για τα «ευρήματα» υιοθετήθηκε το επίπεδο 0,05%, όμως για διερευνητικούς λόγους χαρακτηρίζονται ως «μη στατιστικά σημαντικές τάσεις» και σχολιάζονται οι συσχετίσεις μεταξύ του 0,05% και 0,10%. Τα κυριότερα στατιστικά σημαντικά ευρήματα κατά ενότητα είναι τα ακόλουθα:

1. Βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα μέτρα παρέμβασης. Σε γενικές γραμμές οι παρεμβάσεις της Πολιτείας και τα μέτρα ανακούφισης και αποκατάστασης (π.χ. διαδικασίες χαρακτηρισμού και κήρυξης της έκτακτης κατάστασης, αποκατάσταση ζωτικών λειτουργιών, πρωτοβάθμιος και δευτεροβάθμιος έλεγχος, ενέργειες διάσωσης, έκτακτες οικονομικές ενισχύσεις, άμεση και μεταβατική στέγαση, γραφειοκρατικές διαδικασίες επιδότησης, εξυπηρέτηση ειδικών κατηγοριών πληγέντων, ενημέρωση για τα μέτρα και τους

μετασεισμούς, λειτουργία κέντρων επιχειρήσεων, επάρκεια παροχής υπηρεσιών στους οικισμούς, συντονισμός ενεργειών/υπηρεσιών, έργο της 15μελούς επιτροπής κτλ.) κρίθηκαν από «μέτρια» έως «πολύ ικανοποιητικά»¹. Ιδιαίτερα υψηλή βαθμολόγηση δόθηκε στο έργο της διάσωσης από ελληνικές ομάδες διάσωσης. Περιοχές που επιδέχονται βελτιώσεις είναι οι επικοινωνίες, η άρση επικινδυνότητων, η μόνιμη στέγαση κατοικιών και παραγωγικών μονάδων, η ψυχοκοινωνική υποστήριξη καθ'όλες τις φάσες μετά το σεισμό, οι συνθήκες διαβίωσης/ψυχαγωγίας/ασφάλειας στους καταυλισμούς και οι διαδικασίες σύνταξης μελετών επισκευής ο έλεγχος των επισκευών και ο αποχαρακτηρισμός. Παράγοντες που επηρέασαν στατιστικά και σημαντικά την αξιολόγηση της παρέμβασης από διάφορους ερευνούμενους, είτε θετικά, είτε αρνητικά, ήταν η οργανική τους σχέση με το φορέα παρέμβασης, τα έτη προϋπηρεσίας, το επάγγελμά τους, το μορφωτικό τους επίπεδο και η έκταση των βλαβών στον ΟΤΑ.

2. Τεχνικές διάσωσης, ψυχολογικές επιπτώσεις στα συνεργεία και ικανοποίηση των μελών των συνεργείων διάσωσης με τις συνθήκες εργασίας. Παρατηρήθηκε μια εντονότερη τάση για αυτόβουλη ανάληψη έκτακτης υπηρεσίας μετά το σεισμό της 7.9.1999 από τους Πυροσβέστες της ΕΜΑΚ, σε σύγκριση με τους εργαζόμενους του ΕΚΑΒ που ανέλαβαν μετά από επικοινωνία με την υπηρεσία. Επίσης, τα μέλη της ΕΜΑΚ δραστηριοποιήθηκαν σε περισσότερα μέτωπα και ασχολήθηκαν επιχειρησιακά για περισσότερο χρόνο, σε σύγκριση με τα μέλη του ΕΚΑΒ, κάτι που δεν μπορεί να αποδοθεί σε διαφορές στη διάθεση για προσφορά αλλά μπορεί να περιπλέκεται με άλλους παράγοντες όπως οι απαιτήσεις για απεγκλωβισμό, η στενότητα εργαζομένων στην ΕΜΑΚ. κτλ. Το έργο της διάσωσης και του απεγκλωβισμού κρίθηκε από «αρκετά» έως «πολύ ικανοποιητικό» από 7 κατηγορίες ερευνούμενων. Το 95% των μελών της ΕΜΑΚ ήταν από «αρκετά» έως «πολύ ευχαριστημένο» με τις επιχειρήσεις διάσωσης, ενώ μεταξύ των μελών του ΕΚΑΒ το 76% και το 52% εξέφρασαν αντίστοιχα από «αρκετή» έως «πολλή ευχαρίστηση» με τις διαδικασίες επιτόπιας κατάταξης/περίθαλψης/διανομής των διασωθέντων τραυματιών και τις διαδικασίες υποδοχής/περίθαλψης στα νοσοκομεία και τις κλινικές. Το 51% του ενιαίου δείγματος ΕΜΑΚ/ΕΚΑΒ ανέφερε ότι δεν οργανώθηκαν διαλείμματα κατά τις επιχειρήσεις διάσωσης, όμως το 68% εξέφρασε ικανοποίηση με την οργάνωση και συχνότητα των διαλειμμάτων κατά τις επιχειρήσεις διάσωσης. Παράγοντες που επηρέασαν την αξιολόγηση/ικανοποίηση των μελών των συνεργείων ήταν ο επιχειρησιακός χρόνος (+) και ο βαθμός επιχειρησιακού κινδύνου που αισθάνθηκαν για τον εαυτόν τους (-).

¹ Κλίμακα: Καθόλου ικανοποιητικό=0, Λίγο=1, Μέτριο=2, Αρκετά=3, Πολύ ικανοποιητικό=4.

Σε ό,τι αφορά τις επιπτώσεις του σεισμού στην ανάπτυξη Μετατραυματικής Διαταραχής Στρες, δεν παρατηρήθηκαν υψηλά επίπεδα σε τέσσερις « συστατικούς παράγοντες» της κλίμακας («ευερεθιστότητα», «παρεμβολή συμβάντος», «υπερευαισθησία» και «αποφυγή συμβάντος»). Ωστόσο, κάποιοι παράγοντες έκθεσης (π.χ. συνολικός επιχειρησιακός χρόνος απασχόλησης, συμμετοχή σε αποτυχημένες προσπάθειες διάσωσης, επαφές με συγγενείς κτλ.) συνδέονταν θετικά (+), ενώ άλλοι (π.χ. το μορφωτικό επίπεδο) συνδέονταν αρνητικά (-) με τη συμπτωματολογία. Πέρα από τη συμπτωματολογία, ο σεισμός ευθύνεται και για κάποιες μικρο-αλλαγές, κυρίως βελτιωτικές, στις σχέσεις των μελών των συνεργείων με την οικογένεια, τους συναδέλφους, τους φίλους/γνωστούς και το Κρατος/τους ΟΤΑ, οι οποίες μεταβολές φαίνεται να συνδέονται συστηματικά με παράγοντες έκθεσης των μελών των συνεργείων στις έκτακτες επιχειρήσεις.

Ελάχιστα μέλη (21%) του ενιαίου δείγματος της ΕΜΑΚ και του ΕΚΑΒ σκέφθηκαν να εγκαταλείψουν το επάγγελμα, όμως η πλειοψηφία τους (72%) δεν ήταν ικανοποιημένα με τις συνθήκες εργασίας. Μεγαλύτερη δυσαρέσκεια εξέφρασαν τα μέλη του ΕΚΑΒ, αν και οι διαφορές αυτές δεν ήταν ακριβώς στατιστικά σημαντικές. Παράγοντες που επηρέασαν θετικά το βαθμό ικανοποίησης με τις συνθήκες εργασίας ήταν οι εμπειρίες από διασώσεις (ΕΜΑΚ), η εκπαίδευση στην ιατρική των καταστροφών (ΕΜΑΚ) και ο Μέσος Όρος ηλικίας των παιδιών(ΕΚΑΒ).

3. Πληροφόρηση για τους σεισμούς, τους μετασεισμούς και τα μέτρα αποκατάστασης.

Η ενημέρωση συντελέστηκε από τους αρμόδιους φορείς, τους επιστήμονες και τα ΜΜΕ. Σε ό,τι αφορά την ενημέρωση των κατοίκων **από τους αρμόδιους φορείς**, για τα μέτρα αποκατάστασης, παρατηρήθηκε θετικότερη αξιολόγηση από τους ερευνούμενους σε δημόσιους κρατικούς φορείς, σε σύγκριση με τους ερευνούμενους από τους ΟΤΑ, τις Νομαρχίες και τους Επιστήμονες. Σε ό,τι αφορά το έργο ενημέρωσης των κατοίκων **από τα ΜΜΕ**, περισσότερο θετικοί ήταν οι δημοσιογράφοι και οι ερευνούμενοι από κρατικούς φορείς και τους ΟΤΑ, ενώ οι επιστήμονες ήταν περισσότερο επικριτικοί λέγοντας μάλιστα ότι τα ΜΜΕ συχνά υποδαυλίζουν αντιπαραθέσεις για λόγους τηλεθέασης/ακροαματικότητας. Η στάση των δημοσιογράφων και των στελεχών του ΟΑΣΠ για το έργο των ΜΜΕ επηρεάστηκε αρνητικά (-) από το μορφωτικό τους επίπεδο. Το έργο ενημέρωσης των κατοίκων για τους σεισμούς και τους μετασεισμούς **από τους επιστήμονες γενικά** κρίθηκε ως ανεπαρκές τόσο από τους ίδιους τους επιστήμονες που συμμετείχαν στην έρευνα και αναφέρθηκαν σε ανταγωνισμούς, αντιπαραθέσεις και αυτοπροβολή όσο και από τους δημοσιογράφους οι οποίοι επισήμαναν τις αντιπαραθέσεις που κατά τη γνώμη τους σκοπό έχουν να λύσουν προσωπικές διαφορές παρά να ενημερώσουν το κοινό. Όμως, η πλειονότητα των επιστημόνων έκρινε **αρκετά θετικό** το έργο ενημέρωσης των κατοίκων από

συγκεκριμένους επιστημονικούς και μη φορείς όπως ο ΟΑΣΠ, η Εθνική Επιτροπή Εκτίμησης Σεισμικού Κινδύνου, το Γεωδυναμικό Ινστιτούτο και το Εργαστήριο Γεωφυσικής του ΑΠΘ. Παράγοντες που συνδέθηκαν θετικά (+) με την κρίση των επιστημόνων για το έργο ενημέρωσης των διάφορων φορέων περιλαμβάνουν την προύπηρεσία ως μέλη ΔΕΠ (έργο του ΟΑΣΠ) και η ερευνητική τους δραστηριότητα (έργο του ΕΓ-ΑΠΘ). Το τελευταίο αντανακλά προφανώς τη σημασία που δίνει το ΕΓ-ΑΠΘ στην ερευνητική τεκμηρίωση της μεσοπρόθεσμης πρόβλεψης.

Σχετικά με τις γνώμες των ερευνούμενων για την βραχυπρόθεσμη (ΒΑΝ) και μεσοπρόθεσμη πρόβλεψη, η μέθοδος της μεσοπρόθεσμης αποδείχθηκε λιγότερο γνωστή, σε σχέση με τη βραχυπρόθεσμη, σε μη ειδικούς. Η πλειονότητα των ερευνούμενων χαρακτήρισαν και τις δύο μεθοδολογίες ως «πολλά υποσχόμενες, χρήζουν περαιτέρω έρευνα». Όμως, η πλειονότητα των επιστημόνων του δείγματος (57%) θεωρεί τη μέθοδο ΒΑΝ «ως θεωρία χωρίς πρακτικές εφαρμογές», ενώ ένα περίπου ίδιο ποσοστό (58%) θεωρεί τη μεσοπρόθεσμη πρόβλεψη ως «πολλά υποσχόμενη μέθοδο που χρήζει περαιτέρω έρευνας.» Στο δείγμα των επιστημόνων, η συμμετοχή τους σε «όργανα και επιτροπές του ΟΑΣΠ» συνδεόταν με αρνητική κρίση για τη μέθοδο ΒΑΝ. Στο Ενιαίο Δείγμα², το μορφωτικό επίπεδο συνδεόταν επίσης αρνητικά με την αξιολόγηση της μεθόδου ΒΑΝ, ενώ δεν υπήρχαν τέτοιες συσχετίσεις ως προς τη μεσοπρόθεσμη πρόβλεψη. Σημειώνεται, επίσης, ότι η πλειονότητα των επιστημόνων (55%) ήταν υπέρ της δημοσιοποίησης των προγνώσεων αφού πρώτα ελεγχθούν από την Εθνική Επιτροπή Εκτίμησης του Σεισμικού Κινδύνου(Ε.Ε.Ε.Σ.Κ), ενώ υπήρχε σχεδόν καθολική συναίνεση (81%) μεταξύ των επιστημόνων για τον Κώδικα Δεοντολογίας που έχει συντάξει η ανωτέρω Επιτροπή και που αποσκοπεί στον έλεγχο της διαδικασίας δημοσιοποίησης των προγνώσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η στάση των επιστημόνων για τον Κ.Δ. δεν συνδεόταν με τη συμμετοχή των επιστημόνων σε όργανα και επιτροπές του ΟΑΣΠ.

Τέλος και σε ό,τι αφορά την κάλυψη μαζικών έκτακτων γεγονότων από τους δημοσιογράφους, η ενεργοποίησή τους στα μέτωπα του σεισμού της 7.9.1999 φαίνεται να συνδέεται με την ένταση των καταστροφών αλλά η συσχέτιση δεν πρέπει να είναι απόλυτη. Επίσης, σχεδόν όλοι οι δημοσιογράφοι (95%) δραστηριοποιήθηκαν κατά τις πρώτες δύο φάσεις (άμεση μετακαταστροφική και μεταβατική), και μικρότερα ποσοστά (50%-58%) κατά τις φάσεις της αποκατάστασης και ανοικοδόμησης. Ως προς τη θεματολογία, ένα μεγάλο ποσοστό (54%) επικεντρώθηκε στα θύματα, τις επιπτώσεις και τις καταστροφές, σε συνδυασμό όμως με την αποκατάσταση, τον καταλογισμό ευθυνών και την ανοικοδόμηση.

² Το Ενιαίο Δείγμα (N=167) περιλαμβάνει, εκτός από τα 92 στελέχη των ΟΤΑ, τα στελέχη του ΟΑΣΠ, των ΜΚΟ, των ΠΣΕΑ, των ΤΑΣ, της ΥΑΣ, του ΣΔΟ, των Νομαρχιών, της Περιφέρειας, της ΓΓΠΠ, τα Στελέχη Διάσωσης και τους Υπεύθυνους των Οικισμών.

Οι βασικές τους πηγές ήταν κυρίως οι αρμόδιες υπηρεσίες (ΟΑΣΠ, ΓΓΠΠ κτλ.) και οι ελληνικές ομάδες διάσωσης και λιγότερο οι ΟΤΑ, οι ΜΚΟ και οι πληγέντες. Πέρα από τη σχέση τους με το σεισμό της 7.9.1999, εκτιμήθηκε και η γενικότερη ετοιμότητα των δημοσιογράφων να διαχειριστούν έκτακτες καταστάσεις. Στο τεστ, «κοινωνική ψυχολογία των καταστροφών», δεν επαληθεύτηκαν οι στερεότυπες αντιλήψεις για την εκκένωση περιοχών, τις λεηλασίες και το συναινετικό κλίμα, όμως επαληθεύτηκαν αυτές που αφορούν στον πανικό, το ψυχολογικό σοκ και το μετατραυματικό στρες. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι το 54% των δημοσιογράφων του δείγματος είχε ανώτερη, ανώτατη και μεταπτυχιακή μόρφωση, ενώ το 46% ήταν απόφοιτοι Λυκείου. Επιπλέον, παρατηρήθηκε μια τάση για όσους δεν είχαν πανεπιστημιακή μόρφωση να έχουν φοιτήσει σε σχολές δημοσιογραφίας.

Σχετικά με τις **πραγματικές προσωπικές αντιδράσεις των ερευνούμενων** στο σεισμό της 7.9.1999, χρησιμοποιώντας τις οδηγίες του ΟΑΣΠ ως βάση για την ταξινόμηση, παρατηρήσαμε ότι τα ποσοστά «κατάλληλης» αντίδρασης «τη στιγμή του σεισμού» για διάφορες κατηγορίες ερευνούμενων κυμάνθηκαν από 11% έως 45% στην περίπτωση που ο ερευνούμενος ήταν στη δουλειά, από 28% έως 50% στην περίπτωση που ήταν στο σπίτι και από 6% έως 14% στην περίπτωση που ήταν στο δρόμο. Η ερευνητική ομάδα προβληματίστηκε για την εφαρμογή των οδηγιών του ΟΑΣΠ στην ταξινόμηση της «αντίδρασης στη συνέχεια». Κατατάσσοντας τις αντιδράσεις, ανάλογα με τον προσανατολισμό τους (οικογένεια ή υπηρεσία), διαπιστώθηκαν υψηλά ποσοστά υπηρεσιακού προσανατολισμού στα μέλη ΕΜΑΚ/ΕΚΑΒ στις τρεις περιπτώσεις (δουλειά, σπίτι και δρόμο). Επίσης, η ομάδα αναρωτήθηκε αν οι σχετικές οδηγίες θα πρέπει να εξειδικευτούν για τα στελέχη πολιτικής προστασίας και ανάλογα με τη συγκριτική ασφάλεια των κατασκευών ή αν θα πρέπει οι οδηγίες να παραμείνουν ενιαίες σύμφωνα με το χειρότερο σενάριο.

4. Συντονισμός και συνεργασίες. Από «αρκετά» έως «πολύ ικανοποιητικό» θεώρησαν τα στελέχη των αρμόδιων κρατικών φορέων το έργο του συντονισμού των ενεργειών/υπηρεσιών στο σεισμό της Πάρνηθας, ενώ χαμηλότερες ήταν οι βαθμολογίες των ΟΤΑ, των επιστημόνων και των στελεχών των ΜΚΟ τα οποία είχαν τη χαμηλότερη βαθμολογία. Η αξιολόγηση του έργου συντονισμού της Πολιτείας από τα στελέχη των ΟΤΑ συνδέθηκε θετικά (+) με την έκταση των βλαβών τους ΟΤΑ αλλά αρνητικά (-) με το μορφωτικό τους επίπεδο.

Σε ό,τι αφορά τις συνεργασίες με άλλους φορείς, μετά το σεισμό της 7.9.1999, τα στελέχη κρατικών αρμόδιων φορέων (ΟΑΣΠ, ΥΑΣ, ΤΑΣ) αξιολόγησαν γενικά σε υψηλά επίπεδα τη συνεργασία με άλλους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και σε σχετικά χαμηλότερα επίπεδα

τη συνεργασία με τους ΟΤΑ ως προς την άρση των επικινδυνότητων. Τα στελέχη των ΜΚΟ βαθμολόγησαν σε υψηλά επίπεδα τη συνεργασία με νοσοκομεία/κλινικές και άλλες ΜΚΟ, αλλά σε σχετικά χαμηλά επίπεδα τη συνεργασία με τα ΜΜΕ, τη Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας και τις ξένες ομάδες διάσωσης. Οι σχετικά χαμηλότερες βαθμολογίες των ΜΚΟ για το συντονισμό του έργου από τους κρατικούς φορείς και τη συνεργασία τους θα πρέπει να προβληματίσει τους αρμόδιους

Αναφορικά με τη συνεργασία μεταξύ των ομάδων διάσωσης (Στελέχη Διάσωσης, μέλη της ΕΜΑΚ και του ΕΚΑΒ) και με άλλους φορείς, τα Στελέχη Διάσωσης έκριναν σε υψηλά επίπεδα τη συνεργασία με νοσοκομεία και κλινικές, και σε χαμηλότερα επίπεδα τη συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας, τα ΜΜΕ, τις Νομαρχίες και την Περιφέρεια. Τα μέλη της ΕΜΑΚ βαθμολόγησαν σχετικά υψηλά τη συνεργασία με τους ιατρούς και τα πληρώματα του ΕΚΑΒ και σε χαμηλότερα αλλά αρκετά ικανοποιητικά επίπεδα τη συνεργασία με ξένες ομάδες διάσωσης και τους Μηχανικούς, τους οποίους θεωρούν υπεύθυνους για την ανεπαρκή ενημέρωση ως προς την επικινδυνότητα των κατασκευών στο θέατρο των επιχειρήσεων. Τα μέλη του ΕΚΑΒ βαθμολόγησαν υψηλότερα τη συνεργασία με ξένες ομάδες διάσωσης και χαμηλότερα τη συνεργασία με την ΕΜΑΚ, αναφέροντας και συγκρούσεις αρμοδιοτήτων στα μέτωπα των επιχειρήσεων. Παράγοντες που συνδέθηκαν με την αξιολόγηση των συνεργασιών από τα μέλη της ΕΜΑΚ και του ΕΚΑΒ ήταν το μορφωτικό επίπεδο (αρνητικά στη συνεργασία ΕΜΑΚ/Μηχανικών) και ο αριθμός των παιδιών κάτω των 12 ετών (θετικά στη συνεργασία ΕΜΑΚ με ξένες ομάδες και αρνητικά στη συνεργασία ΕΚΑΒ με ξένες ομάδες).

Τα κέντρα επιχειρήσεων (Κ.ΕΠ.) αποτελούν σημαντικό θεσμό για το συντονισμό των ενεργειών αμέσως μετά το σεισμό. Στο **επίπεδο των ΟΤΑ**, 47% του δείγματος ανέφεραν ότι δημιουργήθηκαν τέτοια κέντρα στο χώρο τους. Η δημιουργία τους σχετίστηκε όπως και θα αναμενόταν με την έκταση των βλαβών. Όμως, η σύνθεσή τους ήταν κυρίως από στελέχη των ΟΤΑ, που δεν συνάδει με τις διεθνείς προδιαγραφές για εκπροσώπηση όλων των φορέων. Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό (79%) ανέφερε ότι αντιμετώπισαν προβλήματα (π.χ. εξεύρεση Μηχανικών για αυτοψίες, ανεπάρκεια υλικού, χωροθέτηση καταυλισμών, απαιτήσεις πολιτών, κτλ.). Στο **επίπεδο της Νομαρχίας και της Περιφέρειας**, αναφέρεται από τα στελέχη των Νομαρχιών και της Περιφέρειας ότι λειτούργησαν Κ.ΕΠ και τα Συντονιστικά Νομαρχιακά Όργανα. Τα στελέχη των Νομαρχιών βαθμολόγησαν από «μέτρια» έως «αρκετά ικανοποιητική» τη λειτουργία και αποτελεσματικότητα των ΣΝΟ στο σεισμό της 7.9.1999, ενώ θεώρησαν ως «μέτρια ικανοποιητικό» το θεσμικό πλαίσιο για τα ΣΝΟ. Στο **επίπεδο του κράτους**, Κ.ΕΠ. λειτούργησαν παράλληλα στον ΟΑΣΠ και τη ΓΓΠΠ, τα οποία αξιολογήθηκαν σε υψηλά επίπεδα από τα αντίστοιχα στελέχη των φορέων

που συμμετείχαν στην έρευνα. Αν και υπάρχει ασάφεια ως προς τη σύγκλιση του ΣΔΟ από τη ΓΓΠΠ, τα μέλη του ΣΔΟ που συμμετείχαν στην έρευνα θεώρησαν «αρκετά ικανοποιητική» τη λειτουργία του κατά το σεισμό της 7.9.1999 και από «μέτρια» έως «αρκετά ικανοποιητικό» το θεσμικό του πλαίσιο. Σημειώνεται, ότι το ΣΔΟ καταργήθηκε με το Ν. 3013/2002 και αντικαταστάθηκε από το Κεντρικό Συντονιστικό Όργανο Πολιτικής Προστασίας.

5. Αξιολόγηση των θεσμών αντισεισμικής πολιτικής προστασίας. Αξιολογήθηκαν οι υπάρχοντες θεσμοί αλλά και τέθηκαν υποθετικά ερωτήματα για νέους θεσμούς. Σε ό,τι αφορά **τους υπάρχοντες θεσμούς**, διαπιστώθηκαν τα εξής: Στο **επίπεδο των ΟΤΑ**, στους 8 τομείς ετοιμότητας (π.χ. εξειδίκευση σχεδίων, εξεύρεση χώρων υποδοχής κτλ.), σύμφωνα με το προηγούμενο σχέδιο «Ξενοκράτης-Σεισμοί» (1999), το επίπεδο ετοιμότητας ήταν κάτω από 50% για τους περισσότερους τομείς. Επισημάνθηκαν ανασταλτικοί παράγοντες, μεταξύ των οποίων και η έλλειψη τεχνογνωσίας και καθοδήγησης. Στο **επίπεδο των ΠΣΕΑ (Υπουργείων και Νομαρχιών/Περιφέρειας)**, αν και έχει σημειωθεί πρόοδος στην εξειδίκευση και την κοινοποίηση των σχεδίων έκτακτης ανάγκης σε συναρμόδιους φορείς, διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν αρκετά περιθώρια για βελτίωση ως προς την ολοκλήρωση των σχετικών ενεργειών ιδίως στο επίπεδο των Νομαρχιών/Περιφέρειας (π.χ. χαρτογράφηση κινδύνων, συγκρότηση μονάδων πολιτικής προστασίας, καθοδήγηση επιχειρήσεων στην εκπόνηση σχεδίων κτλ.). Στο **επίπεδο των κρατικών υπηρεσιών χάραξης πολιτικής προστασίας**, διαπιστώθηκε ότι το 51% των στελεχών των ΟΤΑ εκτίμησε από «αρκετά» έως «πολύ ικανοποιητικό» το 15ετές έργο του ΟΑΣΠ• το 63% των επιστημόνων βαθμολόγησε από «αρκετά» έως «πολύ ικανοποιητική» τη λειτουργία και αποτελεσματικότητα των οργάνων του ΟΑΠ και το 32% βαθμολόγησε αντίστοιχα το έργο του Κέντρου Πρόβλεψης και Πρόληψης Σεισμών αντίστοιχα. Η κρίση των στελεχών των ΟΤΑ για το έργο του ΟΑΣΠ επηρεάστηκε από τη θέση τους αλλά και από το εκλογικό αποτέλεσμα του 1998. Η κρίση των επιστημόνων για τον ΟΑΣΠ επηρεάστηκε από τα έτη προϋπηρεσίας (+) αλλά όχι από τη συμμετοχή τους σε ερευνητικά προγράμματα και επιτροπές/όργανα του ΟΑΣΠ. Όσον αφορά τη γνώμη των ερευνομένων για το βαθμό ανταπόκρισης του σχεδίου «Ξενοκράτης-Σεισμοί» στις απαιτήσεις του σεισμού της Πάρνηθας, οι αξιολογήσεις των 13 από τις 15 κατηγορίες ερευνομένων κυμάνθηκαν από «μέτρια» έως «αρκετά ικανοποιητικό», ενώ μεγάλα ποσοστά ανέφεραν την ανεπάρκειά του ως προς το συντονισμό, το μακροχρόνιο σχεδιασμό, την υλοποίηση των αρχών του στην πράξη, την αποκέντρωση των μέσων και την ανάγκη για αναθεώρησή του. Μεταξύ των παραγόντων που συνδέονταν με τη στάση των ερευνομένων του Ενιαίου Δείγματος για το σχέδιο Ξενοκράτης ήταν η ηλικία (+) και το μορφωτικό τους επίπεδο(-). Τέλος, και ως προς τη βαθμολόγηση της ικανότητας της χώρας μας να ανταποκριθεί σε διάφορα είδη καταστροφών, τα υψηλότερα επίπεδα ετοιμότητας

διαπιστώθηκαν για τις «φυσικές» καταστροφές (ακολουθούν οι «τεχνολογικές» και οι «κοινωνικές»), ενώ παράλληλα διαπιστώθηκε μεγαλύτερη ετοιμότητα για το στάδιο των «ενεργειών διάσωσης» (ακολουθούν σε μεγάλη απόσταση και στο ίδιο περίπου επίπεδο οι φάσεις της αποκατάστασης, σχεδιασμού/πρόληψης, και ανασυγκρότησης). Στο δείγμα των ΟΤΑ, η κρίση των στελεχών για την ικανότητα της χώρας μας να ανταποκριθεί στα απαιτήσεις των καταστροφών σχετιζόταν με τη θέση (πιο θετικά τα μόνιμα στελέχη), το εκλογικό αποτέλεσμα του 1998 (πιο θετικά τα στελέχη από προοδευτικούς συνδυασμούς) και την έκταση των βλαβών (+).

Σε ό,τι αφορά τις απαντήσεις των ερευνομένων στα **υποθετικά ερωτήματα**, η πλειοψηφία των διαφόρων κατηγοριών ερευνομένων (>50%): εκτιμά ότι ο ρόλος της ΓΓΠΠ θα πρέπει να είναι περισσότερο συντονιστικός και επιτελικός και λιγότερο επιχειρησιακός• προτιμά ένα «τεχνοκράτη» με ειδικές γνώσεις και εμπειρίες, αλλά και με κοινωνική ευαισθησία και διοικητικό-πολιτικές ικανότητες, ως διαχειριστή καταστροφών• θεωρεί επίσης ότι ο/η Γενικός/ή Γραμματέας Πολιτικής Προστασίας πρέπει να συνδυάζει πολύπλευρες γνώσεις και εμπειρίες από καταστροφές με νομικο-διοικητικές ικανότητες και τα προαπαιτούμενα χαρακτηριστικά προσωπικότητας• ταυτίζει την αντισεισμική ετοιμότητα περισσότερο με την ενημέρωση και αμεσότητα της απόκρισης και λιγότερο με το σχεδιασμό, τα μέσα, τους πόρους και την αποκέντρωση κτλ.• θεωρεί ότι τα βασικά αίτια των καταστροφών, ανεξάρτητα αν είναι «φυσικές», «τεχνολογικές» ή κοινωνικές, είναι ανθρωπογενούς φύσεως• τοποθετείται θετικά ως προς τις επιδράσεις μιας «μητροπολιτικής διοίκησης» στην αντιμετώπιση των σεισμών και άλλων καταστροφών στα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη).³ Παράλληλα, για τη θωράκιση των μεγάλων αστικών κέντρων προτείνει κυρίως ένα συνδυασμό νέων και παλαιών δομικών και κοινωνικών μέτρων προστασίας(π.χ. νέος αντισεισμικός κανονισμός, προσεισμικός έλεγχος κατασκευών, επισκευές υφιστάμενων κατασκευών, ασκήσεις ετοιμότητας, χώροι κατασκήνωσης, εκπαίδευση κτλ.) Διάφοροι παράγοντες συνδέθηκαν με τις παραπάνω στάσεις, ενώ υπήρξαν και αντίστοιχες αιτιολογήσεις που αναφέρονται στο κύριο σώμα του πορίσματος.

6. Οι σεισμοί της Τουρκίας-Ελλάδας του 1999 και οι Ελληνο-Τουρκικές σχέσεις: Σε 8 από τις 11 κατηγορίες ερευνομένων, η πλειονότητα (από 50% έως 80%) των ερευνομένων διέγνωσε βελτιώσεις στις ΕΤ σχέσεις μετά τους σεισμούς. Οι δημοσιογράφοι αποτέλεσαν εξαίρεση. Στο δείγμα της ΕΜΑΚ, μάλιστα, η αίσθηση επιχειρησιακού κινδύνου για το συνάδελφό τους συνδεόταν θετικά (+) με την αντίληψη της βελτίωσης στην πορεία των ΕΤ σχέσεων. Γενικά, οι ερευνοόμενοι διέγνωσαν βελτιώσεις κυρίως στον ψυχολογικό,

³ Το ποσοστό για τους ΟΤΑ ήταν 52,2%.

κοινωνικό, πολιτισμικό και επικοινωνιακό τομέα, και λιγότερο στους τομείς της εξωτερικής και στρατιωτικής πολιτικής. Στο ερώτημα για το πού κατά την γνώμη τους οφείλονταν οι βελτιώσεις, η συντριπτική πλειοψηφία (κυμαινόταν από 61% έως 100% στα διάφορα δείγματα) τις απέδωσε «αποκλειστικά στις εκδηλώσεις αλληλεγγύης μετά τους σεισμούς». Οι ομάδες ερευνούμενων που τις απέδωσαν σε ένα συνδυασμό λόγων (εκδηλώσεις αλληλεγγύης και σε κάτι άλλο), ή αποκλειστικά σε κάτι άλλο, περιλαμβάνουν τους επιστήμονες, τους δημοσιογράφους, τα στελέχη των ΜΚΟ και τα στελέχη του ΟΑΣΠ. Ειδικότερα στη στατιστική ανάλυση του Ενιαίου Δείγματος, η απόδοση των βελτιώσεων σε «κάτι άλλο» συσχετιζόταν θετικά (+) και γραμμικά με το επίπεδο μόρφωσης των ερευνούμενων. Όσον αφορά τους «άλλους λόγους», διαπιστώθηκε ότι η διατύπωση της ερώτησης («κλειστή» ή «ανοικτή») επιδρά και στην επιλογή τους: η «κλειστή» διατύπωση συνδέεται κυρίως με «συνδυασμό λόγων» (π.χ. καλές διαπροσωπικές σχέσεις των Υπουργών, πολιτική χαμηλών τόνων του ΥΠΕΞ, μη άσκηση του βέτο στην ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. κτλ.), ενώ η «ανοικτή» ευνοεί την απόδοση των βελτιώσεων στη «συνειδητοποίηση της κοινής μοίρας». Συμπεραίνεται ότι οι σεισμοί διαδραμάτισαν «καταλυτικό» αν όχι «αιτιώδη» ρόλο στη βελτίωση των σχέσεων.

6. Προτάσεις βελτίωσης της αντισεισμικής προστασίας. Η μονογραφία καταλήγει σε μια σειρά προτάσεων, κατά ενότητα, για τη βελτίωση της αντισεισμικής προστασίας, με βάση κυρίως τα πορίσματα της έρευνας. Ενδεικτικά αναφέρουμε την ανάγκη: (1) να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στις συνθήκες διαβίωσης, ψυχαγωγίας και ασφάλειας/αστυνόμευσης στους καταυλισμούς, (2) να ενσωματωθούν ο πρωτοβάθμιος και δευτεροβάθμιος έλεγχος στο πρόγραμμα σπουδών των τεχνικών, (3) να επιταχυνθούν οι διαδικασίες χορήγησης των οικονομικών ενισχύσεων, (4) να αναπτυχθεί το δίκαιο των μαζικών καταστροφών, (5) να συγκροτηθεί Μονάδα Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης με τμήματα για τις διάφορες κατηγορίες θυμάτων (διασωθέντων, συγγενών, συνεργείων κτλ.), (6) να οργανωθούν ασκήσεις ετοιμότητας με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων (ακόμη και των δημοσιογράφων, των ξένων αποστολών και των ΜΚΟ) και με σενάρια που προβλέπουν πολλαπλές εστίες, (7) ο ΟΑΣΠ να προχωρήσει άμεσα στη διοργάνωση επιστημονικού συνεδρίου/διημερίδας για την επικύρωση του Κώδικα Δεοντολογίας των Σεισμολόγων αφού προηγηθεί η δημοσιοποίησή του και ο σχετικός προβληματισμός, (8) να υπάρξουν αλλαγές στα προγράμματα σπουδών των δημοσιογράφων ώστε να είναι σε θέση να χειριστούν κατάλληλα τις πολύπλοκες διαστάσεις των σύγχρονων καταστροφών, (9) να κινητοποιηθούν οι ΟΤΑ, οι Νομαρχίες και οι Περιφέρειες για την σύναψη πρωτοκόλλου συνεργασίας μεταξύ τους, και μεταξύ των ΟΤΑ και των ΜΚΟ, για την αντιμετώπιση των σεισμών στα μεγάλα αστικά κέντρα, στην περίπτωση που η Πολιτεία δεν προχωρήσει στη μητροπολιτική

διοίκηση, (10) να επιδιωχθεί ένας καλύτερος συντονισμός/καταμερισμός εργασίας, στο σχεδιασμό, την πρόληψη και τις επιχειρησιακές δραστηριότητες, μεταξύ της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας και των εξειδικευμένων φορέων (π.χ. ΟΑΣΠ), (11) να ενοποιηθούν τα πολλά εθνικά κέντρα επιχειρήσεων (πλην ενός εφεδρικού) για λόγους ουσίας αλλά και οικονομίας και (12) η Πολιτεία και οι φορείς αντισεισμικής πολιτικής προστασίας να επαναπροσανατολιστούν δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση (α) στις φάσεις του μακροχρόνιου σχεδιασμού/πρόληψης και ανοικοδόμησης, (β) σε νέες διαδικασίες ανάδειξης των «διαχειριστών καταστροφών», και (γ) σε νέες μορφές οργάνωσης των μεγάλων αστικών κέντρων (π.χ. μητροπολιτική διοίκηση) με προϋποθέσεις.

7. Μεθοδολογικοί περιορισμοί και προτάσεις για νέες έρευνες. Η ανταπόκριση των διαφόρων κατηγοριών ερευνηόμενων στην επιτόπια έρευνα ήταν σχετικά μεγάλη, δεδομένου ότι η συμμετοχή ήταν 80%. Ωστόσο, ο αρχικός στόχος δεν επιτεύχθηκε ως προς τους εκπροσώπους των ξένων αποστολών. Σε ό,τι αφορά τη στατιστική ανάλυση, επισημάνθηκαν οι περιορισμοί της μονο-μεταβλητής ποσοτικής ανάλυσης και της ποιοτικής ανάλυσης χρησιμοποιώντας ως μονάδα ανάλυσης «τον ερευνούμενο». Στη συνέχεια προτείνονται μια σειρά νέων κοινωνικών ερευνών που αναδεικνύονται κυρίως από τα πορίσματα της παρούσας έρευνας (π.χ. οι επιδράσεις της οργάνωσης της εργασίας σε έκτακτες καταστάσεις στα συνεργεία διάσωσης, ο ρόλος των μακροχρόνιων επιδράσεων δικαστικών εκκρεμοτήτων στην επιδείνωση του μετατραυματικού στρες, μελέτη των τρόπων ενσωμάτωσης των ΜΚΟ στις επιχειρήσεις διάσωσης, επιπτώσεις της διαφωνίας των γεωεπιστημόνων στο κοινό, μελέτη των μέτρων ανοικοδόμησης που έλαβαν η Πολιτεία, οι ΟΤΑ, κτλ. στο πλαίσιο πρόληψης και της αειφόρου ανάπτυξης κτλ.).

Ν. Πετρόπουλος
Επιστημονικός Υπεύθυνος
22 Δεκεμβρίου 2003